

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Riigiteaduste instituut

Bakalaureusetöö

Toomas Aasmäe

**PÕHISEADUSLIKU PATRIOTISMI POTENTSIAAL
RAHVUSLUSE ASENDAJANA EESTIS**

Juhendaja: PhD Eva Piirimäe

Tartu 2012

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

.....

Toomas Aasmäe

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Rahvuslus kui riigitruduse alus Eestis	6
1.1 Eestlase identiteedist.....	7
1.2 Rahvusluse konfliktist integratsiooniprotsessiga.....	8
2. Põhiseaduslik patriotism: teooria ja praktika.....	11
2.1 Põhiseadusliku patriotismi ajaloost	13
2.2 Põhiseadusliku patriotismi universaalsusest.....	14
2.3 Põhiseaduslik patriotism ja õiglus	15
2.4 Põhiseaduslik patriotism ja Euroopa Liit.....	16
2.5 Põhiseadusliku patriotismi kriitika	17
3. Rahvusluse ja põhiseadusliku patriotismi võrdlus Eesti kontekstis	21
3.1 Kas rahvuslust saab Eestis põhiseadusliku patriotismiga asendada?	23
Kokkuvõte.....	28
Kasutatud kirjandus	30
Lisa 1: Euroopa Liidu liikmesriikide põhirahvuste osakaal	33
Summary: The Potential of Constitutional Patriotism as a Substitute to Nationalism in Estonia	34

Sissejuhatus

Iga riik vajab alust oma elanike ühendamiseks. Need vahendid võivad olla riigiti erinevad. Mõnes riigis (nt Iisrael, Iraan) võib eeldada, et on selliseks ühendavaks jõuks on religioon, mõnes (Eesti, Soome) rahvuslus, mõnes (Ameerika Ühendriigid, Saksamaa) väidetavalt vaid õiglane õigussüsteem.

Ühe riigitrustuse tagamise vahendi eelised teise ees võivad olla normatiivsed või praktilised. Mõni süsteem tundub meile õiglasem kui teine – see on normatiivne eelis. Ent normatiivselt eelistatud süsteemi peab olema võimalik teostada ka praktikas. Õigluse kõrval võime seega riigitrustuse süsteemi vaadata ka stabiilsuse aspektist – normatiivne süsteem ei pruugi teatud oludes teostatav olla ning võib õhnestada olemasolevaid riigitrustuse allikaid. Selleks, et ühelt süsteemilt teisele üle minna, on igal juhul vajalik kindlate praktiliste eelduste olemasolu.

2009. aasta oktoobris algatas õiguskantsler Indrek Teder ettekandega Riigikogus Eesti ühiskonnas diskussiooni rahvusluse ning põhiseadusliku patriotismi üle. Teder ise oli aga enda sõnul mõjutatud Lauri Mälksoo ettekandest "Põhiseadusel põhinev patriotism – kas see Saksamaal välja kujunenud mõiste puudutab ka Eestit?".¹

Oma ettekandes väitis Teder: *“Väga lihtsustatuna öeldes on kandvaks põhiseaduspatriotismi mõte, et ühendajana tuleb põhiseadus enne rahvust. Kodanike side oma riigiga ja nende poliitiline identiteet peab olema ratsionaalne ja argumenteeritud väärtustel rajanev, mitte enam irratsionaalsetel rahvustunnetel ja kirgedel põhinev.”*²

Sel teemal käesolev bakalaureusetöö peatubki ning autor püüab selgitada, kas 21. sajandi Eesti vajaks rahvusluse kõrvale või asendajana väärtuspõhist ühiskonnakäsitust, kus riigi ja kodaniku suhet ei defineerita läbi etnilise tagapõhja, vaid üldinimlike väärtuste kaudu, kas selline toimiv mudel on olemas ning kas oleme selle rakendamiseks valmis.

Rahvusluse ning patriotismi võrdluse puhul uuritakse tegelikult nähtust, mis on inimõistuse konstruktsioon, mis on mõjutatud ajaloost, mõttetraditsioonidest

---

1 Indrek Tederi ettekanne põhines Konrad Adenaueri Fondi ja Tartu Ülikooli õigusteaduskonna poolt korraldatud seminaril “60 aastat Saksa põhiseadust – põhiseaduste traditsioonid Euroopas” 15.05.2009 Tartus peetud Lauri Mälksoo ettekandel

2 Kogu Indrek Tederi ettekanne on kättesaadav:

<http://www.riigikogu.ee/?op=steno&stcommand=stenogramm&date=1254380700&pkpkaupa=1&paevakord=4902#pk4902>

ning samas ka kujundatud ajaloolistes poliitilistes võitlustes. Seetõttu tuleb arvestada, et lõplikku tõde leida on suhteliselt keeruline, et mitte öelda võimatu. Nii patriotismil kui ka rahvuslusel on kümneid erinevaid definitsioone, mille rakendamine ei sõltu ainult autorite lähenemisviiside sobivusest, vaid ka konkreetsetest riigikordadest ning ajaloolistest hetkedest.

Tuleb arvestada, et teooria ja ühiskonnas valitsev riigikäsituse suhe ei saa omavahel täielikult ühilduda, mistõttu tuleb alati erinevaid riike vaadata nende spetsiifilistes tingimustes ning alles siis nende vastavust konkreetsete teooriatega võrrelda.

Tihtilugu tasub uurida ka erinevust valitseva riigikorra ning ühiskonnas valitseva identiteeditunnetuse vahel. Juhul, kui ühiskonna enesetunnetus muutub mingis kindlas suunas, võib peagi oodata ka selle peegeldust valitseva riigikorra muutumise, erinäolisemaks muutumise või täieliku teisenemise näol. Võib eeldada, et selline teisenemine on riigis sujuvam, kui nn „ülevalt alla“ suunatud identiteedituudatus.

Käesoleva bakalaureusetöö esimene peatükk uurib rahvuslust, kui riigitruuduse alust Eestis ning selle seotust eestlaste identiteediga. Lisaks tutvustatakse Eesti ühiskonnas tekkinud arutelu võimalikust integratsiooniprotsessi ja rahvusluse konfliktist.

Teises peatükis eristatakse kahte levinud riigitruuduse alust - patriotismi ning rahvuslust - ning pööratakse eraldi tähelepanu Jürgen Habermasi poolt laiemale avalikkusele tutvustatud põhiseadusliku patriotismi kontseptsioonile.

Kolmas peatükk pöördub tagasi Eesti oludesse ning uurib, kas põhiseadusliku patriotismi kontseptsioon sobiks Eestis riigitruuduse aluseks rahvusluse asendajana.

Bakalaureusetöö tulemusena soovitakse selgitada, kas põhiseaduslik patriotism võiks Eestis riigitruuduse loomise vahendina asendada rahvuslust.

1. Rahvuslus kui riigitruuduse alus Eestis

Laias plaanis ollakse nõus, et rahvuslus on tänapäeva poliitikas domineeriv jõud. Kuid samal ajal ollakse laialdaselt eri arvamusel, kas seda peaks kiitma või hukka mõistma. (Brown 1999:281)

Need David Browni sõnad on väga hea kirjeldus tänapäeva maailma ja rahvusluse omavahelisest suhtest. Selles väites peituv dilemma on tuttav ilmselt igale vähegi rahvusvahelisest poliitikast huvitatule. Sest tõepoolest, kuigi suur osa maailma riikidest on rahvusriigid ning rahvuste enesemääramisõigus on olnud poliitilisel maastikul ilmselt üks viimase kahe sajandi võimsamaid ideid, ei ole igal rahvusel oma riiki ning väga paljudes riikides on vähem või rohkem tugevad vähemusrahvused.

Ühtlasi on II maailmasõja järgne maailm rahvusluse ning eriti selle äärmuslike vormide suhtes umbusklik. Kõige äärmuslikuma näitena esitatav Saksamaa oli sunnitud pärast II maailmasõda leidma sobiva riigitruuduse vormi, mis eemalduks võimalikult palju ennesõjaaegsest marurahvuslusest ning suudaks ühiskonda siduda muudel alustel kui etniline kuuluvus (sellel peatud töö pikemalt veidi hiljem).

Siiski on rahvuslusel maailmas ning eriti Euroopas domineeriv roll ning võiks eeldada, et suurem osa riike lähtuvad peamiselt ühe rahvuse huvidest (vt ka lisa 1). Rahvuslus ise on aga mõistena keeruline ning sõltub alati kontekstist. Rahvus ning seetõttu ka rahvuslus võivad eri kohtades tähendada erinevat mõistet.

Rahvusluse definitsioon Eesti keele seletavas sõnaraamatus on: *samast rahvusest inimeste kokkukuuluvustunde ilming, suunatud oma rahvuse säilitamisele ja põlistamisele.* (Eesti keele seletav sõnaraamat 2009)

Rahvuslus jaguneb ise aga erinevateks tüüpideks – etniline rahvuslus põhineb ühistel esivanematel, kultuurirahvuslus ühisel keele- ning kultuuripärandil, poliitiline rahvuslus ühisel poliitilisel identiteedil (kommunism, demokraatia) ning riigirahvuslus Centeno järgi ühisel poliitilisel struktuuril, mida toetavad riigi elanike moraalne, vaimne ja kultuuriline ühtsus. (Centeno 1999:76)

Kui Eesti Vabariigi Põhiseaduse preambula ütleb selgelt, et see dokument peab „*tagama eesti rahvuse ja kultuuri säilimise läbi aegade*“, siis see võiks

tähendada, et riigis on ühel rahvusel teiste ees eelis ning selle rahvuse ja kultuuri säilitamine on riiklik prioriteet. (Riigi Teataja 2004)

On huvitav märkida, et Eesti Vabariiki välja kuulutatav manifest 1918. aastal oli aga suunatud „kõigile Eestimaa rahvastele“, mitte ainult eestlastele. Loomulikult ei tähenda see aga, et kehtivast põhiseadusest tuleks välja lugeda diskrimineerimist teiste rahvuste suhtes, sest põhiseaduse § 9 näeb ette õiguste, vabaduste ja kohustuste võrdse kehtivuse nii Eesti kodanike, mittekodanike kui ka välisriikide kodanike suhtes ning § 12 keelab diskrimineerimise muuhulgas rahvuse tõttu.

1925. aastal vastu võetud (ja 1993. taas kasutusele võetud) vähemusrahvuse kultuuriautonomiast seadus annab vähemusrahvustele aluse oma kultuuri edendamiseks. Kuigi Eesti suurim vähemusrahvus, venelased, ei ole seda nõuetekohaselt taotlenud (praegu on ametlikult kultuuriautonomiaga ingerisoomlased ja rannarootslased), pole selleks ka olulist vajadust, kuna peamised eelised – võimalused keele ja kultuuri hoidmiseks – on väidetavalt juba saavutatud.

Urve Palo ütles rahvastikuministrina Eesti Päevalehele, et vajadus kultuuriautonomiale puudub, kuna *“venelastele on ka täna tagatud riiklikult toetatav emakeelne põhiharidus, kultuuriseltside rahastamine ja rahvuslikus ringhäälingus venekeelsed uudised ja kultuuriseaded”* (Leitmaa 2009).

1.1 Eestlase identiteedist

Oma artiklis “Reconsidering otherness: constructing Estonian identity” väidab Pille Petersoo, et eestlaste identiteedi mõistmiseks tuleb aru saada, kuidas nad suhtuvad “teistesse”. Kui suhted kultuuriliselt ja keelelised lähedaste soomlastega on head, siis suhtumine teise kultuurilise tagapõhja ning agressiivse ajaloo Venemaasse on nii tugeva mõjuga, et varjutas teise maailmasõja ajal koguni 700-aastase hukkamõistu baltisakslaste vastu. Venemaad kui riiki kardetakse ning venelasi, kes kolisid Eesti territooriumile alles Nõukogude ajal, ei peeta immigrantideks, vaid kolonistideks. Juba Noor-Eesti liikumise sõnastatud eestlaste püüd 20. sajandi alguses, “Olgem eestlased, aga saagem ka eurooplasteks”, näitas mitte ainult, kuhu sooviti pürgida, vaid ka, kust eemalduda. (Petersoo 2007: 127)

Kuigi „vene ohu“ kuulutamise ning pidev taastootmine võib olla eestluse elushoidmise suuremaid aluseid, võib see tekitada siseriiklikke probleeme – kui kolonistideks nimetatud naaberrahvus oli jäänud Eesti territooriumile elama, hakkas

tekkima nii-öelda „riik riigis“ olukord, kus Eesti territooriumil sai läbi ka ilma eesti keelt oskamata ning naaberriigi infoväljas elades.

Tekib paradoksaalne olukord, kus riik, mis kasutab riigitruiduse tagamiseks kultuurilist eristamist, toidab rahvuslust vastandumisega naaberriigile, mille kodanikud moodustavad sama riigi elanikkonnast seitse protsenti. Lisaks võtavad neli kodakondsuseta inimest kümnest kodakondsuse hankijast 2011. aasta seisuga endale Venemaa kodakondsuse, mistõttu Venemaa kodakondsusega inimeste arv Eestis tõuseb kodakondsuseta inimeste arvelt. (EV Valitsuse veebiportaal 2012)

1.2 Rahvuluse konfliktist integratsiooniprotsessiga

Sündmused, mis toimusid Tallinna kesklinnas pronksõduri monumendi teisaldamisega seoses 2007. aasta aprilli lõpul, tekitasid ühiskonnas aktiivset arutelu integratsiooniprotsessi edukuse üle, mis leiab kajastamist ka nüüd, viis aastat hiljem.

Üks olulisemaid diskussioone tekkis ühiskonnas selle üle, kas Vabariigi valitsus on midagi valesti teinud ning kas Pronksiööd olnuks võimalik vältida. Peale tehniliste üksikasjade (kas ja millal pidanuks pronkskuju teisaldama) tõusis päevakorda ka küsimus, kas siin elavatele muulastele on liiga tehtud, kas Pronksiöö väljendaski üldist ühiskonnas olevat rahulolematust, ning kui nii, siis mida tulnuks teisiti teha.

Marju Lauristin kirjeldas 2009. aastal oma artiklis „Eesti poliitikat kummitab rahvuslik suletus“ konflikti põhiseaduse esimese kahe peatüki vahel, millest esimene on kirjutatud 1920. rahvusliku iseseisvuse tärkamise ja teine sama sajandi lõpul rahvusvaheliste inimõiguste konventsioonide vaimus. Ta leiab, et „*see erinev ajahorisont väljendab ja kinnistab ka emotsionaalse ja ratsionaalse alge konflikti (rõhutus lisatud) kodaniku suhetes Eesti Vabariigiga, mis on tänini põhjustamas täiesti vastakaid tõlgendusi kodakondsuse institutsiooniga loodavale suhtele inimese ja riigi vahel*”.

Sellega väitis ta, et oleme minemas pigem eelmise sajandi alguse teed, kui Lääne-Euroopa seab eeskujuks sajandi teist poolt:

”Kui Ida-Euroopale omane rahvuse kultuuripõhine mõiste köidab kodanikku oma riigiga ühistel juurtel põhineva isamaa-armastuse «lillesidemega», siis läänelik ratsionaalne (rõhutus lisatud) arusaam riiklusest rõhutab pigem lepingulist vahekorda riigi ja kodaniku vahel. Sellise suhte puhul ei põhine lojaalsus, riigitruidus mitte armastusel, vaid vastastikusel vajadusel ja usaldusel.” (Lauristin 2009).

Lauristin leidis, et kuna sisserändajatel ei ole emotsionaalset “lillesidet” Eesti riigi, keele või kultuuriga, tuleb mõista ka nende ratsionaalseid püüdeid siiski olla osa Eesti otsustajatest läbi ratsionaalsete sidemete ning kodakondsuse.

Vastuargumendina leiti ka, et probleem ei ole mitte Eesti riigis või eestlastes, vaid muulastes, kes ei soovigi piisavalt tugevalt integreeruda.

Iivi Anna Masso on samas väitnud, et väikeriikide puhul peetakse *marurahvuslikuks poliitikaid, mis on mujal tavapärased*. Multikultuursuse idee, mis oleks kui alternatiiv rahvuslusele, on viimasel ajal kriitika alla sattunud ning Saksamaal, mis varem seda ideed immigrantide sidumiseks, on sellest nüüd loobunud, nimetades seda nähtust “läbikukkumiseks”. (Masso 2011)

Saksamaa kantsler Angela Merkel (BBC 2010) leidis 2010. aasta oktoobris, et multikulturalismi läbikukkumisega tuleb mõelda tugevama integratsiooni ja sealhulgas ka immigrantidel saksa keele õppimise peale.

Iivi Anna Masso käsitluses ei pruugigi Eesti ja Lääne-Euroopa sisserändajate probleem kuigi erinev olla:

“Lääne-Euroopa suurimad sisserännanud vähemused tekkisid umbes sama aja jooksul kui valdav osa venekeelset vähemust Eestis. On raske näha, millised argumendid õigustavad teise ja kolmanda põlvkonna sisserändajate järglaste kooliskäiku enamuse keeles Saksa- või Prantsusmaal, aga mitte Eestis. Ja sealjuures Eestis ei räägita vene koolidest loobumisest. Eesti pakub hiljuti sisserännanud vähemusele enam kui paljud lääneriigid omadele.” (Masso 2011)

Kui Masso tekstist võiks aimata multikulturalismi taandumist rahvusluse võiduna, argumendina rahvusluse poolt riigitruuduse tagamisel, ei pruugi see siiski nii olla. Eesti Vabariigi taastamise järgsetel aastatel pole need Angela Merkeli poolt soovitud vahendid – keelesundus ning integratsiooniprogramm – Eestit oluliselt lahendusele lähemale viinud, kui tuua aprillsündmused 2007. aastal eraldi näitena.

Indrek Teder (2009) leidis aga õiguskantslerina, et Eesti riik võiks teha enam, et muulasi riigi tegemistesse kaasata. Vaja oleks justkui käigu vahetust. *“Tinglikult võiks seda käiguvahetust nimetada sujuvaks üleminekuks rahvuskeskselt riigimõtlemiselt kodanikesksele riigimõtlemisele. See tähendaks arenguetapil kohase meetme, kohase käigu valikut.”*

Teder toob sealsamas ettepanekuna välja alla 15-aastastele kodakondsuseta vanemate lastele naturalisatsiooni korras kodakondsuse andmise, lisades, et kodakondsus on patriotismi jaoks oluline eeldus. Astudes riigi poolt esimese sammu,

näitamaks, et riik suhtub kodakondsusetuse probleemi tõsiselt, oleks see positiivne käik ning viiks edasi ka põhiseaduspatriotismi arenemiseni.

Tasub rõhutada, et Tederi ettekande rõhk on riigitruiduse tekitamisel, lojaalse kodanikkonna laienemisel, samas vastandumata põhiseaduse preambulis sätestatule (et Eesti riik on loodud, et tagada eesti rahvuse ja kultuuri säilimise läbi aegade). Samas soovib ta sellega jõuda *rahvuskeskselt riigimõtlemiselt kodanikukesksele riigimõtlemisele*.

Teder ütleb: “Lojalsete kodanike juurdetekitamine ja üldse lojaalsuse areng meie riigi elus on ju kõigi Eesti kodanike, samuti eesti keele ja kultuuri säilimise huvides, põhiseaduse preambulis sätestatu rakendamine.” (Teder 2009)

Laiem riiklik poliitika peaks toetama vajadust leida uusi mooduseid kõiki eestimaalasi aktiivselt riigi tegudesse kaasata. Üheks võimaluseks oleks, nagu Indrek Teder välja tõi, kodakondsusreeglite pehmemdamine. See ei tähenda keeleoskuskõude kaotamist, vaid pigem selgeid samme riigi poolt mittekodanikega dialoogi astumiseks.

Mida saaks riik teha, et seda kogukonda julgustada ning aktiivsemalt Eesti elusse kaasata?

Vene- kuid ka üldiselt muukeelsele elanikkonnale peaks pakkuma riigipoolset julgeolekut, loomaks tugevamat, ühtsemat ning Eesti riigile ustavat rahvusgruppi.

Kultuuriline sund, integratsioon läbi vastanduse ei saa sel puhul töötada. Selleks, et mitte-eestlastest elanikkond ei peaks oma kultuurilist identiteeti salgama, kuid samas seoks Eesti riigiga läbi kodakondsuse ning patriotismi, peavad olema loodud soodsad tingimused.

Kas selleks on vaja eemalduda rahvusluse kontseptsioonist ning kas põhiseaduslik patriotism loob selleks sobivad võimalused, ning veelgi enam, kas põhiseadusliku patriotismi jaoks sobivad eeldused on loodud, uuritakse edasi järgnevates peatükkides.

2. Põhiseaduslik patriotism: teooria ja praktika

Patriotism ja rahvuslus on tähtsad tegurid rahvusliku identiteedi koostamisel.

Rahvusluses nähakse Blank, Schimdt, Westle uurimuse järgi tihti:

- △ rahvusliku kuuluvuse ülitähtsustamist isiku enesenägemuses;
- △ kalduvust isiku gruppikuulumist defineerida läbi põlvnevuse, rassi või kultuurilise kuuluvuse;
- △ kalduvust isiku gruppi homogeenseks tunnistada;
- △ oma rahvuse ja selle ajaloo idealiseerimist ning alternatiivsete ajaloonägemuste allasurumist;
- △ rahvusliku üleoleku tunnet;
- △ rahvuslike, riiklike ja poliitiliste autoriteetide kriitikavaba aktsepteerimist;
- △ isiku rahvusesse mitte kuuluvate gruppide halvustamist.

Patriotism tähendab samas “armastust riigi vastu”, kusjuures

- △ rahvusliku kuuluvuse ületähtsustamist välditakse;
- △ rahvus pole esmajärguliselt defineeritud etniliste kuuluvuse järgi, vaid pigem laiemapõhjaliselt;
- △ rahvust ei toetata, kui selle eesmärgid ei ole kooskõlas humanistlike/demokraatlike väärtustega;
- △ rahvust ei idealiseerita, vaid hinnatakse kriitilise arusaama järgi mis on vastava grupi eliitaarsete üksuste arusaamast iseseisev ning võimeline rahvusega seotud negatiivseid emotsioone aktsepteerima;
- △ rahvusliku grupi ajaloo rekonstrueerimine, aktsepteerides erinevaid nägemusi;
- △ riigi olukorda võrreldakse riigi eelnevate ajalooliste olukordade, mitte väljaspool asuvate kogukondade olukordadega. (Blank, Schimdt, Westle 2001:8)

Selline on pilt analüütiliselt üldistatuna, tegelikkuses on nii rahvuslusel kui patriotismil väga erinevaid vorme.

20. sajandi politoloogias on rahvuslust eristatud tihti kahetiselt: etniline ning kodanikurahvuslus.

David Brown väitis (1999:299) , et kodanikurahvusluses põhineb perekond abielusidemetel, kus perekonda vastuvõtt põhineb enda sidumisel ühise lojaalsuse ja tulevikuga. Kasutatakse samamoodi väljendeid „kodumaa“ ja „isamaa“, kuid nende all mõeldakse pigem kohta, kuhu on saabunud, mitte kohta, kust pärit ollakse (abiellumisel saadud kodu, mitte sünnikodu).

Etnilise rahvusluse puhul on kerge rahvast veenda, et oht tuleb väljastpoolt – teiste rahvusriikide poolt, kes soovivad oma territoriaalseid, majanduslikke või poliitilisi nõudmisi selle riigi peal kasutada. Nii on lihtne olla mitteliberaalne ning luua vastandust *meie* versus *nemad*, rünnates kas konkreetseid rahvusriike või üldistatud vaenlast nagu *kommunistid*, *läänelikud väärtused*, *Aasia oht* jne. Rahvusriikide poliitilised eliidid, kes soovivad riiki sulgeda välismõjudele või taga kiusata konkreetset rahvakildu, võivad kasutada selleks rassilist vastandamist nii lihtsa propaganda tasemel kui ka rahvuslike müütide loomisel. Kuigi selliste meetmete kasutamise tõhusus sõltub konkreetsest situatsioonist ning rahvusest, on need võimalused rahvusriikide puhul olemas ning jätavad liberalismi- või mitteliberalismi jaoks palju tõlgendamisruumi.

Samas, kui vaadata teooriast kaugemale, on Browni sõnul (1999:287) võimalik leida režiime, mis kasutavad küll kodanikurahvuslust, kuid on autoritaarsed (Suharto režiim Indoneesias, Jakobiinlik rahvuslus Prantsusmaal), kui ka etnilist rahvuslust, mis on demokraatlikud ning võrdust armastavad (Wales, Sloveenia).

Browni arvates (1999:300) on küll rahvuslust lihtne kaheks lüüa: kodanikurahvuslus ning etniline rahvuslus, kuid väita, et üks on liberaalsem või soovitud kui teine, on liialt lihtsustav.

Kui tuua rahvusluse kõrvale patriotism, võib loota, et tegu on universaalsema mõistega, mis suudab riigi elanike etnilisest tagapõhjast hoolimata pakkuda kodanikke ühendavat ning riigitruudust soodustavat allikat.

MacIntyre'i sõnutsi „sisaldab patriotism üldiselt ja iseloomulikult mitte lihtsalt erilist suhet [*regard*] oma rahvusesse, vaid ka oma rahvuse iseloomulikesse joontesse, väärtomadustesse [*merits*] ja saavutustesse. [...] Ent kui need väärtomadused ja saavutused on mingi teise rahvuse omad, ei hinda patrioot neid enam samamoodi. Sest vähemalt patrioodi rollis väärtustab ta neid mitte lihtsalt kui väärtomadusi ja saavutusi, vaid kui selle konkreetse rahva väärtomadusi ja saavutusi.“ (MacIntyre 2009:59)

Küsimus on siin selles, mida on mõeldud rahvuse all. Kui patriotism toetab ainult ühe kultuurilise rahvuse ühtsust, siis riigitruuduse vahendina oleks vaja kasutada mingit muud vahendit. See tähendab, et ei saa jätkata vaid lihtsal patriotlikul argumendil, mis ei oleks Eesti näitel kõiki kodanikke ühendav, vaid mõnel muul vormil. Uurimegi siinkohal põhiseaduslikku patriotismi.

Põhiseaduslik patriotism on Mülleri järgi (2006:286) kontseptsioon, mille kohaselt riigitruudus peaks lähtuma mitte rahvusest, etnilisest või kultuurilisest tagapõhjast, vaid teadlikult ühtsete konstitutsionaalsete põhimõtete hindamisest.

2.1 Põhiseadusliku patriotismi ajaloost

Põhiseadusliku patriotismi juured ulatuvad II maailmasõja järgsele Saksamaale. Selle tutvustajana on peamiselt teada Jürgen Habermas, kuid esimene selle mõistega avalikkuse ette tulija oli Rolf Sternberger. (Müller 2006: 282)

Pärast II maailmasõja lõppu otsis Lääne-Saksamaa võimalust uue põhiseadusliku korruga vältida eelneva režiimi vigu. Uue riigikorra loomisel otsiti organit, kes kaitseks põhiseadust *demokraatia vaenlaste* eest. Saksa filosoof Carl Schmitt leidis, et selleks peaks olema tugev president, kuid selle asemel kujunes põhiseaduse kaitsjaks põhiseaduskohus. Üks selgemaid samme selles suunas oli 1958. aasta nn Lüthi otsus, millega põhiseaduskohus leidis, et objektiivsed põhimõtted, mis on põhiõigustes ette nähtud, peaksid peegelduma kogu õigussüsteemis. (Müller:2006: 282).

Weimari vabariigi põhiseadus oli Mülleri järgi (2006:285) poliitiliselt ning intellektuaalselt silmapaistev, kuid kukkus võimaldades natsionaalsotsialistide võimuletulekut läbi. II maailmasõja järgse põhiseaduse kohta võiks aga väita vastupidist. Jan-Werner Müller leiab, et uus põhiseadus oli küll silmapaistmatu dokument, kuid pidas hästi läbi aja vastu, olles pidevalt relevantne poliitilise elu korraldamisel. Põhiseaduskohus aga kujunes Keskpanga kõrval üheks enim tunnustatuks Lääne-Saksamaa riigiasutuseks.

Selline oli taust, kui 1979. aastal Dolf Sternberger Saksamaa Föderaalne Vabariigi kolmekümnendal aastapäeval põhiseadusliku patriotismi ideed tutvustas. Sternberger väitis, et see idee ei ole uus, vaid põhineb juba ajaloolisel, ennerahvuslikul suhtel, mida võib täheldada juba Aristotelese mõtetes. Sterneberger

leidis, et enne 18. sajandi lõppu, rahvusluse tõusuaega, olid kõik patriotismi vormid põhiseaduslik patriotism, kuna austati seaduse võimu ja võrdseid vabadusi.

1937. aastal leidis eksiilis viibinud Saksa politoloog Karl Loewenstein, et demokraatiad ei suuda ennast kaitsta fašistlike režiimide eest, kui nad jätkavad ülimalt seaduse valitsemise formalismi ja demokraatliku fundamentalismiga, ning kutsus selle asemel üles kasutama autoritaarseid vahendeid, nagu parteide keelustamine ning koosolekuvabaduse ning sõnavabaduse piiramine. Vastasel juhul on vaid emotsioonidest lähtuva fašistliku režiimi vastu võitlemine võimatu. Tule vastu võitlemiseks pidi kõige paremini sobima samuti tuli. (Müller 2006:285)

See retoorika sai sõjajärgsel Saksamaal üsna populaarseks ning seda kasutati Natsionaalsotsialistliku partei ja Kommunistliku partei keelustamise õigustamiseks. Selline anti-ekstremismi poliitika leidis samuti vastaseid, kes arvasid, et seda võiks kasutada ka legaalse vasakpoolse opositsiooni vastu, samas kui mineviku natsionalismi vastu see ei aidanud.

1986. aastal toimunud „ajaloolaste vaidluse“ ajal, kus Lääne-Saksa ajaloolased vaidlesid, kas Natsi-Saksamaad ja holokausti ning Nõukogude Liitu ja GULAGi saab omavahel võrrelda, leidis Jürgen Habermas, et selliste võrdluste tegemise juures üritab grupp konservatiivseid ajaloolasi taasnormaliseerida Saksamaa identiteeti ning naasta rahvusliku uhkuse tavavormide juurde. Habermas leidis, et ainus vastuvõetav vorm Lääne-Saksamaa jaoks saaks olla põhiseaduslik patriotism, mitte naasmine vanade väärtuste juurde. (Müller 2006:286)

2.2 Põhiseadusliku patriotismi universaalsusest

Üks põhiseadusliku patriotismi peamistest väärtomadustest võiks olla selle universaalsus.

Soltan leiab (2008:97), et põhiseadusliku patriotismi idee ei ole eksklusiivselt Habermasi või Saksamaa oma, ning seda rakendades ei peaks lähtuma täpselt Habermasi (või Mülleri või Sternbergeri) sõnadest, vaid pigem tuleks otsida ühise erinevates lähenemistes sellele ideele.

Põhiseaduslik patriotism erineb kodanikurahvuslusest ning etnilisest rahvuslusest selle poolest, et omab universaalseid jooni, mida on võimalik aktsepteerida üle maailma. See ei pea olema limiteeritud ühe rahvuse või riigi külge, jättes ka võimaluse kosmopoliitseks patriotismiks (Soltan 2008:98).

Liberaalse rahvuslusega võrreldes on põhiseaduslik patriotism seotud kindlate põhimõtete, mitte riigiga, omades sellega eraldiseisvat normatiivset väärtust. (Müller 2007:200)

See võimaldab aga Mülleri sõnul (2006:279) ka tekkida rahvuste- ning ka riikideüleisel teineteisemõistmisel. Kuna põhiseadusliku patriotismi juured peituvad universaalses moraalil, ei ole see ühegi konkreetse riigiga seotud. Seega on põhiseaduslik patriotism justkui taotluslik oksüümoron, mis tõrjub põhiseaduslikkuses peituvat universaalsusega kõikjal välja patriootlikkusega seostuvat lojaalsust. (Müller 2006:279)

Samas ei saa eeldada, et oma universaalsuse tõttu on põhiseaduslik patriotism vaba nõudmistest konkreetsele riigikorrale, geograafilisele või majanduslikule positsioonile. Võib arutleda, et kindlate universaalsete põhimõtete evimine riiklikul tasandil võib sõltuda reaalspoliitilistest teguritest.

2.3 Põhiseaduslik patriotism ja õiglus

Üks peamisi argumente põhiseadusliku patriotismi poolt on normatiivne - argument, et vaid selline riigitruuduse vorm on õiglane.

Attracta Ingram viitab (2009:127), et poliitilise kogukonna liikmeskonnast välistamine peab olema õigluse alusel tehtav eristus. Välistamine rassi, nahavärvi, religioossete veendumuste või kultuuriliste erinevuste tõttu ei ole lubatud, kuigi poliitiline „peremees-ühendus“ võib seada teatud tingimusi, millest liituja keelduda ei saa.

Ka Müller leiab (2007:199), et põhiseadusliku patriotismi tuum peitub õigluses, täpsemalt poliitilise ruumi õiglastel alustel jagamises.

Kuigi see on üks põhiseadusliku patriotismi kontseptsiooni taladest, tuleb märkida, et tegu on lihtsalt ülesandepüstitusega, mida võiks kasutada ka ilma põhiseaduslikku patriotismi rakendamata.

Müller kirjutab (2008:67), et „*üldiselt väljendab põhiseadusliku patriotismi kontseptsioon ideed, et poliitiline kuuluvus peaks põhinema normidele, väärtustele ning kaudselt ka liberaalse demokraatia põhiseaduslikele protseduuridele. Seega poliitiline ustavus ei põhine rahvuslikult kultuuril, nagu liberaalse rahvusluse pooldajad on väitnud, ega ka ülemaailmsel inimühiskonnal, nagu näiteks Martha Nussbaumi kosmopoliitsuse kontseptsioon ette näeb. Põhiseaduslik patriotism*

võimaldab solidaarsuse vormi, mis on erinev nii rahvusest, kui ka kosmopoliitsusest.“

Seega võib lugeda põhiseadusliku patriotismi üheks alustalaks (olguigi, et kaudselt) ka liberaalse demokraatia.

2.4 Põhiseaduslik patriotism ja Euroopa Liit

Kuna mõiste on alles suhteliselt uus, on hakatud seda tagantjäreli eelnevatele režiimidele omistama. Kuna põhiseaduslik patriotism on aga alles normatiivne kontseptsioon, on reaalsuses selle kandev roll mõne riigi alustalana alles tõestamata.

Põhiseadusliku patriotismi pooldajad toovad sageli näitena selle toimimise kohta Ameerika Ühendriikides või Saksamaal. Samas võib mõlema riigi puhul tuua välja ka tugeva kultuurilise elemendi (USA puhul ingliskeelne keskkond ning Saksamaa puhul saksa kultuuriruum). Selle kontseptsiooni riigitruuduse aluseks lugemine vajaks põhjalikumalt tõestamist, mis jääb paraku aga selle töö piiridest välja.

Mülleri järgi (2007:197) on sellel kontseptsioonil olnud eri aegadel erinev edu – kui peale Saksamaa taasühendamist nähti seda kasutuna, siis viimasel ajal on seda hakatud vaatama kui võimalikku lahendust Euroopa Liidu ühtse kodanikuidentiteedi loomisel. Põhiseaduslikku patriotismi on soosivalt suhtunud ka Bosnia moslemikogukonna juht, lootes ülebosniaalse põhiseadusliku patriotismi kehtestamisele. (Müller 2007:197)

Jürgen Habermas otsis holokaustijärgse Saksamaa identiteeti alust ning kirjeldas sellega põhiseaduslikku patriotismi läbi Saksamaa kogemuse ning viitas, et sama vorm võiks tulevikus olla ka Euroopa kodaniku identiteedis tähtis osa. See tähendab aga, et Saksamaa ei ole „põhiseadusliku patriotismi poliitikat“ läbi viinud, vaid holokaustijärgse Saksamaa poliitikat kirjeldati Habermasi poolt kui „põhiseaduslikku patriotismi“. Habermas leidis, et üks osa põhiseadusliku patriotismi identiteedi kinnistumisest on reflekteerimine eelnevale poliitilisele korrale ning sellest lähtuv kriitiline mõtteviis.

Nii, nagu Saksamaa pidi võitlema oma natsionaalsotsialistliku minevikuga, on ka ülejäänud Euroopa riikidel ebademokraatlikud juured, mille vastu kriitiliselt reflekteerida ning seejärel läbi põhiseadusliku patriotismi neile oma identiteedis vastu seista. (Hayward 2007:184)

Habermas leidis, et „Igal rahvuslikul kultuuril on eriline arusaam põhiseaduslikest põhimõtetest, mis on võrselt kehastatud erinevates vabariiklikes konstitutsioonides – nagu suveräänsus ja inimõigused – ning see arusaam põhineb selle rahvusliku kultuuri ajalool. Põhiseaduslik patriotism, mis põhineb nendel (spetsiifilistel) arusaamadel võib asendada rahvuslust.“

Haywardi tõlgenduses (2007:186) kannab Habermasi põhiseaduslik patriotism seega edasi nii universaalseid põhimõtteid, mis aitavad võidelda anti-liberaalse ja anti-demokraatliku mõtteviisiga, kui ka nende kohalikke tõlgendusi, mis aitavad kaasa tsiviilsolidaarsusele ja kodanikuaktiivsusele. Põhiseadusliku patriotismi vastuvõtmine nõuab Habermasi kohaselt rahvuslusest loobumist ning universaalsete väärtuste kultiveerimist kodanikuidentiteedi alusena kohalikke olusid arvesse võttes.

Justine Lacroix kirjeldab (2002:946) põhiseaduslikku patriotismi läbi eelnevate süsteemidega vastandumise – see ei ühenda kodanikke mitte läbi kultuurilise elemendi (kristlik eetika, Rooma õigussüsteem, Saksa vabadusmõiste jne) ega ka läbi ühiskondliku elemendi (ajaloolise ühiste väärtustega kogukonna liikmelisus). Demokraatliku kodakondsuse alus ei tohiks peituda rahvuslikus identiteedis, sotsiaalne side liberaal-demokraatlikes riikides peaks olema õiguslik, moraalne ning poliitiline, mitte ajalooline, kultuuriline ning geograafiline.

2.5 Põhiseadusliku patriotismi kriitika

Põhiseadusliku patriotismi vastu on tavaliselt välja toodud kolm kriitilist argumenti.

Esimene kriitika on põhiseadusliku patriotismi abstraktsus. Tihti väidetakse, et põhiseaduslik patriotism saab tõeliselt eksisteerida vaid teoreetikute mõtetes, kuna tavakodanikud ei ole võimelised end identifitseerima abstraktsete põhimõtete järgi. Justine Lacroix leiab (2002:949), et sama abstraktsed mõisted on ka vabadusearmastus või poliitilise õigluse mõiste, mille pärast on peetud sõdu ning mis on end näidanud mobiliseeriva jõuna, mistõttu põhiseaduslikku patriotismi ei tohiks teisiti võtta.

Teine kriitika väidab, et põhiseaduslik patriotism on tugev küll ideena, kuid kokkupuutepunktid reaalsusega puuduvad ning seal see tööle ei hakkaks. Selle vastu näitab Lacroix, et reaalsus ongi see, mis selle idee sünnitas. Habermasi järgi ei

eitanud põhiseaduslik patriotism Saksamaa minevikku, vaid vastandus sellele ning leidis läbi selle, mida vältida ning mida edasi kanda. Seega on tugev mõjutus just ajaloolisest tõest lähtudes. (Lacroix 2002:950)

Kolmas levinud kriitikapunkt on, et põhiseaduslik patriotism isoleerib omavahel poliitika ning kultuuri, mistõttu ei suuda see kanda ühiskonda ühendavat rolli. Lacroix väidab seepeale, et põhiseadusliku patriotismi eesmärgiks ongi edendada jagatud (mitte unikaalset) poliitilist kultuuri.

Parimaks kasvupinnaseks põhiseaduslikule patriotismile leidis Jürgen Habermas olevat post-traditsionaalse ühiskonna, tuues loomuliku näitena II maailmasõja järgset Saksamaad (Müller 2006:288).

Jürgen Habermas leidis, et vastandudes rahvusluse tingimusteta, tagasisideta identiteedile loob post-traditsionaalne ühiskond dünaamilise ning keerulise identiteediloome protsessi, mis on teisiti öeldes avatud poliitiline ning juriidiline õppeprotsess. Enam ei ole ühte selget identiteedialust – rahvust või ajaloolist põhiseadust. Konkreetne alusobjekt muutub vähem tähtsaks kui post-konventsionaalne arusaam, et kodaniku lojaalsus ja seotus vajab pidevat kriitilist tagasisidet ning vajadusel ülevaatamist. (Müller 2006:287)

Habermasi põhiseaduslik patriotism üritas Mülleri sõnul (2006:292) avalikku sfääri “puhastada” ning levitada universaalseid moraalseid põhimõtteid. See ei olnud kultuurilises mõttes neutraalne, kuivõrd patriotism peab kultuuri kuidagi suhtuma, kuid see ei rõhunud enam uhkuse emotsioonile ega proovinud varasemaid tundeid rahvuselt põhiseadusele “ümber suunata”.

Kuivõrd käesolev töö uurib põhiseadusliku patriotismi võimalikkust rahvusluse asendajana Eesti näitel, tuleb eelnevalt selgeks teha, kas rahvuslusest on üldse võimalik loobuda?.

Juhul, kui rahvuslusest loobuda liberaalse ühtsuse kasuks (mida põhiseaduslik patriotism võiks eneses rakendada), tekib hulk probleeme, mida on kokku võtnud inglise filosoof Robert Scruton.

Kolm eraldi välja toodud probleemi on esiteks poliitilise kuuluvuse vabatahtlikuks kuulutamine ning poliitilise ühtsuse saboteerimine (kohustused teiste ühiskonnaliikmete ees on iga ühiskonnaliikme individuaalse nõusoleku otsustada), teiseks – et liberaalne teooria ei suuda õigustada piire, muutes sellega kõik riigid illegitiimseks, ning viimaks küsimus, kuidas luua individuaalsete identiteetide kollektsioonist kollektiivseid poliitilisi identiteete. (Ingram 2009:115)

Vastusena Scrutonile leiab Attracta Ingram (2009:117), et liberaalne ühtsus ei ole kunagi vabatahtlikkuse alusel moodustatud. Kodanik saab küll valida, millise ühiskonna liige ta tahab olla, kuid olles selle ühiskonnaga liitunud, on ta siiski kohustatud ühiskondlikust lepingust kinni pidama – lisaks õiguste praktiseerimisele on ta sunnitud ka kohustustest kinni pidama.

Teiseks – kuigi piiride moodustamine on maailmas tihti jooksnud rahvuste paiknemise järgi, ei ole see reegel. Ingrami sõnul on piiride probleemile üldse võimatu teoreetilist lahendust leida, kuivõrd tegu on praktilise mõistuse valdkonda kuuluvaga. Ingram väidab (2009:117): *Soov rajada ja alal hoida demokraatlikku kodanikuhoiakut ajendab otsima selliseid poliitilisi üksusi, milles seda soovi on kõige kindlamalt võimalik rahuldada.* Rahvus on vaid üks teguritest, mida tuleb piiride tõmbamisel arvestada, kuid see ei tõesta midagi *...rahvuste sisima tähtsuse ega rahvusriikide igikestva suutlikkuse kohta oma liikmete huve tõhusalt kaitsta.* (Ingram 2009:119)

Kolmandaks kinnitab Ingram, et riigi loomise eelduseks ei ole rahvuse olemasolu, selle eelduseks on grupi inimeste vahel olemas olev meie-identiteet. See võib olla nii ühine rahvus kui ka ühtsetesse ideedesse uskumine.

Ingram leiab (2009:123), et *mõnel juhul võib olla teostatav ja soovitatav kujundada välja niisugused poliitilised identiteedid, mis hõlmaksid mitmeid rahvuslikke identiteete.*

Ingram kasutab seda selgitust, et tõestada Euroopa Liidu ühtsuse, Euroopa kodaniku tekke sõltuvust rahvusriikide võimest enda kodanikkonda järelrahvusliku identiteediga siduda, ning näeb, et praegune Euroopa ei ole selleks veel valmis (*liikmesriikide [...] kodanikud samastuvad fundamentaalselt oma poliitiliste ühiskondadega ja tõenäoliselt jäävadki seda tegema*). (Ingram 2009:130).

Scrutoni väitel (2009:189) ei ole rahvusluse kogemus poliitiline, vaid sotsiaalne. Paiksetel rahvastel tekib ühtekuuluvustunne, mis põhineb ühisel keelel, jagatud ühendustel (ühinemised perekondlikus sfääris, kuid ka klubides, koolides või töökohtadel), ühisel ajalool (nagu Scruton kirjutab: *Ajalooline narratiiv ilmneb just nendes ühendustes, mis inimesi liidavad, ja mälestus sellest kinnistub maastiku, linnade, institutsioonide ja kliima külge, mis seda ümbritsevad*) ja ühisel kultuuril. (Scruton 2009:189) Seega võib öelda, et rahvust ja rahvuslust ei saa eirata.

Leian, et siin vaidluses on õigus pigem Ingramil, kuivõrd Scrutoni argumendid on pigem üldistavad. Kui Ingram ei välistanud teiste identiteetide võimet

riigiloomiseks peale rahvuse, nentis ta siiski, et praeguses Euroopas tuleks järelejärel rahvuslikule identiteedile läheneda samm-sammult kuivõrd arenemistee on veel pikk. Seda tuleks ka arvesse võtta põhiseadusliku patriotismi eeliste kaalumisel ka Eesti näitel. Kuigi Lacroix väidab, et põhiseadusliku patriotismi sünnitas reaalne vajadus, siis tekib küsimus, kas see reaalne vajadus tulenes ainult Saksamaa, kui konkreetse riigi ajaloost.

Põhiseaduslik patriotism eeldab Soltani sõnul (2008:109) universaalsete väärtuste omaksvõtmist. Need ei saa olla suvalised väärtused, vaid sellised, mille rakendamine on võimalik erinevates ühiskondades. Selleks, et olla patriootlik põhiseaduse suhtes, peab põhiseadus ise olema suhteliselt ideaalilähedane, kandes kohustusi universaalsete põhimõtete – nagu inimväärikuse kaitse ja demokraatia – ees.

Võib eeldada, et põhiseadusliku patriotismi kasutusele võtmine nõuab riigilt ja selle kodanikelt teatud pingutusi. Kodanikud peavad olema võimeliselt moraalselt võrdsetena aktsepteerima võõraid, kes kannavad vaid nendega sarnaseid põhimõtteid, mitte ei kuulu samasse kultuuriruumi, loobuma psühholoogiliselt rahvuskultuuri lõpmatust toetamisest, leppides vaid selle universaalsete väärtustega, ning riigid peavad olema poliitiliselt valmis multikultuursuse toetamiseks ning erinevate rahvuskultuuride võrdse arengu toetamiseks. Kuid mitte ainult: Soltani järgi (2008:110) tähendab see ka hävituslike jõudude kasutamise vähendamist ning erapooletute põhimõtete ning õiglaste eesmärkide edendamist.

Põhiseaduslik patriotism võib olla lahendus mitmele erinevale probleemile: see arendab kodanikuteadvust (kodanikud saavad paremini oma õigustest, kohustustest ning ühiskondlikest väärtustest informeeritaks), see muudab kodanikkonna ühtsemaks (kuna tähtsustatavad väärtused peaksid olema universaalsed, siis on need ka universaalselt vastuvõetavad erinevate tagapõhjadega kodanike juures), see vähendab erinevate gruppide võõrandumist (kuivõrd loob ühtse „vihmavarju“ kõigile riigi elanikele, hoolimata nende etnilisest taustast) ning see on õiglane kõigi ühiskonna liikmete suhtes.

Üks peamisi probleeme, mille põhiseaduslik patriotism võiks lahendada, on rahvusvahelised konfliktid. Kui kõikide riikide kodanikud usuvad samadesse aluspõhimõtetesse, võiks eeldada, et nende riikide vahelised konfliktid lakkavad olemast. Kuid nagu Hayward leiab, võib see tekitada hoopis konflikte riikide vahel,

kes neid põhimõtteid (liberaalne demokraatia, inimõigused) aktsepteerivad, ning nende vahel, kes seda ei tee. (Hayward 2007:192)

Veelgi enam - Sternbergeri aktiivsuse ja Habermase rõhuasetuse mälule segunemise tulemusena said 1980. Saksamaal alguse seadused, nagu näiteks 1985. aasta "Auschwitzi vale" vastane seadus, mis, põhinedes laimu kriminaliseerimise teoorial, tegi holokausti eitamise kuriteoks, milles süüdi olevaid võis ähvardada kuni aastapikkune vanglakaristus. Siin ei nähtud süüd mitte ainult kannatanutevastases solvangus, vaid süüd kogu ühiskonna vastu. See on üks näiteid sellest, kuidas liberaalse põhiseadusliku patriotismi produkt võib olla ka siseriiklikult sõnavabadust piirav ebaliberaalne tulem. (Müller 2006:293)

3. Rahvusluse ja põhiseadusliku patriotismi võrdlus Eesti kontekstis

Käesoleva bakalaureusetöö alguses mainitud Eesti õiguskantsleri ettekanne 2009. aasta oktoobris põhines Konrad Adenaueri Fondi ja Tartu Ülikooli õigusteaduskonna poolt korraldatud seminaril "60 aastat Saksa põhiseadust – põhiseaduste traditsioonid Euroopas" 15.05.2009 Tartus peetud Lauri Mälksoo ettekandel.

Mälksoo leidis (2009), et põhiseadusliku patriotismi levik Saksamaal oli seletatav kolme faktoriga: esiteks natsionaalsotsialismi kuritegude traumadest eemaldumine, otsides võimalust Saksa rahvuslusest eemale hoida.

"Põhiseaduspatriotism pidi aitama vältida selle kordumist, et rahva emotsioonid lülitatakse täistuuridel sisse ja mõistus lülitub selle tagajärjel välja. Kodanik pidi end samastama pigem 1949. aasta põhiseaduse vabariikliku koe, põhiõiguste ja demokraatlike otsustusprotsessidega. Kodanike side oma riigiga ja nende poliitiline identiteet pidi olema ratsionaalne ning rajanema argumenteeritud väärtustel, mitte enam irratsionaalne, tunnetel ja hämaratel kirgedel põhinev."

Teiseks pidi põhiseaduslik patriotism keerulistel aegadel alles hoidma arusaama ühtselt Saksamaast, mis paraku ei olnud 1980. aastatel poliitiline reaalsus.

Kolmas põhjus põhiseadusliku patriotismi populaarsuseks oli "uus reaalsus: sisseränne ja üleskutsed multikultuurilisusele. Pärast natsionaalsotsialismi tundusid aktiivsed riigipoolsed meetmed sisserändajate assimileerimiseks, saksastamiseks, lubamatuna. Teatud mõttes tugevdas põhiseaduspatriotismi-idee lootust, et koos on võimalik elada ka assimileerumissurveta. Peamine pidi olema ju lojaalsus demokraatlikule põhiseadusele ja otsustusprotsessile ning demokraatlikele institutsioonidele, mitte saksa rahvusele." (Mälksoo 2009)

Kui esimesed kaks argumenti on vaid Saksamaale kohased, siis kolmas annab mõtlemisainet ka Eesti poliitikutele.

Mälksoo väidab (2009), et kuigi põhiseadusliku patriotismi kuldaeg Saksamaal on möödas ning see on segunenud rahvusluse elementidega, on sellest olnud kasu Euroopa rahumeelse ühinemise protsessis, võimaldades mõõdukama patriotismiga Saksamaal olla tajutud lihtsamini aktsepteeritav ja sõbralikum naaber.

Eesti ja Saksamaa võrdluses on aga paljud faktorid erinevad. Nagu varem tsiteeritud Marju Lauristin kirjutab (2009)

“Eesti Vabariigi põhiseaduse keelt ja kultuuri ning isiku õigusi ja vabadusi käsitlevate osade vastuoluline iseloom tuleneb nende peatükkide erinevast ajaloolisest taustast – kui esimene on otsaga pärit sõjaeelsest põhiseadusest, on teine koostatud 20. sajandi lõpu inimõiguste kaitse põhimõtete alusel. See erinev ajahorisont väljendab ja kinnistab ka emotsionaalse ja ratsionaalse alge konflikti kodaniku suhetes Eesti Vabariigiga, mis on tänini põhjustamas täiesti vastakaid tõlgendusi kodakondsuse institutsiooniga loodavale suhtele inimese ja riigi vahel.”

Kui Saksamaa jaoks tähendas 1989. aasta taasühinemine uue reaalsuse vormimist, siis Eesti jaoks tähendas 1991. aasta taasiseseisvumine suuresti naasmist 1930. traditsioonide juurde. Mälksoo sõnul (2009) puudub Eestis rahvusluse suhtes enesekriitika, mis võiks siiski nii mõnegi probleemi lahendada:

“Ma pean siin silmas hoopis filosoofilist eneserefleksiooni küsimuse üle, kas ka meie rahvuslusel võib esineda vorme ja doseeringuid, mille puhul teda võib juba liiga palju saada. Näiteks millal muutub radikaalne rahvuslus sallimatuseks või konfliktide provotseerimiseks? Me oleme pidanud hakkama nendele küsimustele mõtlema – näiteks kui ülikoolilinnas Tartus on tumedama nahavärviga tudengeid kiusatud või isegi pekstud noorte meeste poolt, kes ka enda kohta usuvad, et nende tegutsemisajendiks on “rahvuslus”. Kui sellised asjad juhtuvad, siis mõjub see rahvusluse süütusekaotusena. Saksamaal loodi rahvuslusideoloogia kõrvale põhiseaduspatriotism just seepärast, et peale liberaalse rahvusluse oli esile kerkinud ka äärmiselt mitteliberaalseid ja mittetolerantseid rahvusluse vorme.”

Veelgi enam, Mälksoo leiab, et kuigi Eestis pole põhiseadusliku patriotismi järgi vajadust tuntud, on see kontseptsioon lahendus reaalsele probleemidele, mitte ainult mõtlemäng. Nagu ka Lacroix, väidab Mälksoo (2009), et põhiseaduslikule patriotismile ei saa ette heita liigset teoreetilisust, kuna see sündis Saksamaal reaalsest vajadusest ning selline vajadus võib Mälksoo hinnangul olla ka Eestil.

Võrreldes holokausti Saksamaal ning okupatsiooni Eestis, leiab Mälksoo, et nende ühine joon on see, et mis juhtus, ei saa enam muuta. Edasi peaks tegutsema reaalpoliitilistest argumentidest lähtuvana.

Põhiseaduslik patriotism võib pakkuda Eesti mitte-eestlastest elanikkonna kaasamisel “ühiselt ehitatud riiki”.

Praktikas tähendab see muuhulgas selgemat vajadust distantseeruda mitteliberaalsetest ja äärmuslikumatest rahvusluse vormidest, aga ka eesti rahvusest inimeste ja riigile lojaalsete eestivenelaste poliitilise ühtekuuluvuse ning kõigi kodanike võrdsuse rõhutamist. Lõpuks tähendaks see paindlikumat lähenemist, toonitades ühelt poolt küll patriotismi, kuid samas muutes selle allikat ja alust, nii et keelelis-kultuuriline identiteet jääb igatühe eraasjaks. (Mälksoo 2009)

Nüüd tõuseb küsimus, kas see põhiseaduslik patriotism, mis Mälksoo, Tederi ja Lauristini ettekannetest esile tõusis, on sama, millest kirjutasid Habermas, Müller ning Ingram ning teised autorid.

Esiti võib lähtuda sellest, mida kirjutas ka Karol Edward Soltan – põhiseaduslik patriotism on laiem mõiste kui ühe autori määratlus, mistõttu ei tohiks seda panna ainult Saksamaa või Habermasi sõnade konteksti. Siiski võib eelmisest peatükist kokku võtta, et põhiseaduslik patriotism on kontseptsioon, mis eeldab allumist erilistele normidele ja väärtustele ning kaudselt ka liberaalse demokraatia põhiseaduslikele printsiipidele.

Seda võib mõtestada ka läbi probleemiasetuse. Mälksoo puhul (2009) oli probleem, mille põhiseaduslik patriotism võiks lahendada, teatud gruppide võõrandumine – eestivenelaste teisejärguline roll Eesti ühiskonnas, mida toidab ka meie põhiseaduse rahvuslik joon – *Eesti riigi eesmärgiks on eesti rahvuse ja kultuuri säilimine läbi aegade*. Selleks, et neid aktiivsesse kodanikuellu kaasata, oleks vaja rõhuda aga meie põhiseaduse teisele tugevale joonele – vabariiklik-kantilikule poolele, mis toetab kodanike vabadusi, õigusi ja võrdsust, mis on seni saanud lihtsalt teenimatult vähe tähelepanu.

Gruppide võõrandumise probleemile võib põhiseaduslik patriotism tõesti vastata – ühtne identiteedialus toetaks kindlasti Eesti kodanikkonna ühtsust. Samas, kui Habermas nägi ideaalvariandina rahvusluse asendamist põhiseadusliku patriotismiga, siis see võib Eesti kontekstis keerulisem olla.

3.1 Kas rahvuslust saab Eestis põhiseadusliku patriotismiga asendada?

Sellises olukorras, kus eestlus põhineb suures osas mõne teise riigi või nähtusega vastandumisele, on sellele tagatud küll elujõud, kuid samas väheneb või muutub

vähetahtsamaks selle sisuline väärtus. Ilmar Raag kirjutab (2011) Eesti taasiseseisvumise järgsest poliitikast:

„Kogu meie poliitiline areng (oli) asetatud vägagi eksklusiivselt rahvuslikule vundamendile. Ka Eestis oli olemas teoreetiline võimalus lihtsalt alustada uue demokraatliku riigiga, kuid suund võeti Eesti restauratsioonile, millega arvati kodanike hulgast välja siinsed venelastest migrantid. Ka hiljem on eesti poliitika peavoolu pragmaatikat alati iseloomustanud vastandumine „Vene ohule”. Nii „Euroopa Liidu” kui NATO taga on alati olnud julgeoleku argument. Meie identiteedi üheks alusdiskursuseks on vastandumine Venemaaga. Hirmuäratav on isegi mõelda, mis saaks eestlusest, kui venelasi ei oleks.“

See Ilmar Raagi sõnavõtt on vaid üks (võib-olla äärmuslik) näide Eesti ühiskonnas levivatest arusaamadest ning aruteludest, kuid see toob välja hea vaatepunkti Eesti ja põhiseadusliku patriotismi suhetest.

Nimelt võib arutleda, et põhjus, miks rahvuslus Eesti põhiseaduses ja avalikus poliitikas prevaleerival positsioonil on, seisnebki riigi geopoliitilises asendis, mida on raske ignoreerida. Kodakondsus on riigi ja selle elaniku suhetes väga oluline lüli. Eestis saab vaid kodanikuna valida oma esindajaid Riigikokku, ehk siis otsustada riiklike tähtsusega asjade üle. Kodakondsus on ühtlasi riigi viis aktsepteerida elanikku täieõigusliku liikmena ühiskonnas.

Eesti kodanikuks saab sünniõigusega ehk siis vähemalt üks vanematest peab olema eelnevalt Eesti kodanik. Vastasel juhul on Eesti kodanikuks võimalik saada erinevate nõuete täitmisel sh kodakondsuseksami tulemusena, kus kontrollitakse eesti keele oskust, mis peab olema vähemalt algtasemel, ning ka põhiseaduse tundmist. (vastavalt Kodakondsuse seaduse paragrahvidele 5 ja 6).

Selliste nõuete kehtestamine oli Vello Pettai järgi (Pettai&Allik 2002:524) hädavajalik vabariigi taastamise ajal, võimaldades liberaalsete jõudude valitsema pääsemist ning suuremate etniliste konfliktide vältimist.

Nüüd on aga üha enam arutlusel kodakondsusnõuete lihtsustamine. Viimati soovitas seda Tallinna Ülikooli riigiteaduste professor Raivo Vetik (ERR 2012), kes leidis veebruaris 2012, et *"ajalooliselt on Eesti kodakondsusseadus keskendunud meie kaitsmisele, võõrõiguste eemaldamisele. 20 aastat tagasi oli see hästi õigustatud ja mõistlik poliitika. Nüüd, kui riigikogust tulevad ideed, et peaksime seadust muutma, viitab see sellele, et aeg on teine ja Eesti vajab teistsuguseid lahendusi kui 20 aastat tagasi kehtestatud."*

Võib arutleda, et Eesti situatsioon ongi geopoliitiliselt keeruline. Eesti naaberriik Venemaa (ning tema õiguspärane eellane Nõukogude Liit) on viimase saja aasta jooksul Eestis teostanud kaks okupatsiooni (1940-1941, 1944-1991) ning

vähemalt ühe ülestõusukatse (1924), tegelenud jõuliselt siinse rahva teise kultuuriruumi alla painutamise (sajandi alguse ning Nõukogude aja venestuspoliitika) ning represseerinud kümneid tuhandeid eestlasi (poliitilistel põhjustel hukkamised, vangilaagritesse saatmised, küüditamised). Lisaks on suhteliselt äsja rünnanud oma väikeriigist naabrit Gruusiat ning läbimas viimase 20 aasta suurimat sõjaväereformi samal ajal agressiivse retoorikaga oma väikenaabreid rünnates.

Kui selle naaberriigi võimalikke tegutsemisviise silmas pidada, ongi vajalik hoida riiki pidavas kaitsevalmiduses. See tähendab aga psühholoogilist vajadust rahvusluse alahoidmiseks, kuivõrd põhiseaduslik patriotism ei pruugi olla niivõrd mobiliseeriva jõuga.

Kui Saksamaa kogemus põhines sisemisel natsionaalsotsialistlikul minevikul ning selle probleemi lahendamine nõudis ühiskonnalt teatud üldiste väärtuste esiletõstmist rahvusluse ees, siis Eesti kogemus oli vastupidine. Riigi taastamisel lähtuti ennesõjaaegsest põhiseadusest ning nähtus, millele vastanduti, ei tulenenud sisemisest, vaid välisest allikast, mis on endiselt alles. Rahvusluse allasurumine võib praeguses kontekstis olla ebarealistlik nõue.

Alasdair MacIntyre uurib essees “Kas patriotism on voorus?” patriotismi ühilduvust üldiste moraalireeglitega. Õigustatud küsimus, kas patrioodile on keelatud kahelda oma riigis teatud olukordadel, kus liberaalseid moraalireegleid järgides peaks kahtlema, leiab ta, et sellised hetked on olemas, kuid vaid erijuhtudel. Kriitikale keelatud hetked on olemas vaid rahvuse jaoks pöördelistel momentidel, kui need võivad oluliselt kahjustada selle rahvuse kui terviku huve.

“Rahvus, mida mõistetakse kui projekti (the nation conceived as a project), mis on ellu kutsutud kunagi minevikus ning mida on edasi viidud nõnda, et tekkinud on moraalselt selgesti eristuv kogukond, mis on omakorda endas kandnud nõuet poliitilise autonoomia järele selle erinevates organiseeritud ning institutsionaalsetes väljendusvormides. Seega saab olla patriootlik rahvuse suhtes, mille poliitiline iseseisvus pole veel saanud [...] või rahvuse suhtes, mis kunagi oli iseseisev ning võib selleks uuesti saada. Patrioot on pühendunud sellele, et siduda minevik, mis on andnud talle konkreetselt eriomase moraalse ja poliitilise identiteedi, isepärasel viisil tulevikuga, mille eesmärgiks on tema rahvus, kui projekt, mille (taas)ellukutsumise eest ta vastutav on. Ainult sedasorti ustavus on tingimusteta, samas, kui ustavus teatud valitsemisviisidele või teatud valitsejatele on täiesti sõltuvad sellest, kas viimased on pühendunud rahvuse kui projekti edendamisele või hoopis hävitavad seda.” (MacIntyre 2009:71)

Sellisel alusel võiks mõista ka eesti rahvuse jaoks eriliste patriotlike hetkede dünaamikat. MacIntyre'ist lähtudes oligi Vabadussõja aeg 20. sajandi alguses (*patriotism rahvuse suhtes, mille poliitiline iseseisvus pole veel saabunud*) või Nõukogude okupatsiooni lõpp selle sajandi lõppkümnenditel (*patriotism rahvuse suhtes, mis kunagi oli iseseisev ning võib selleks uuesti saada*) erilise patriotismi allikaks, mida tavaolukorras on võimalik luua vaid läbi valitsejate oskusliku tegutsemise või valitsemisviiside oskusliku kasutamise.

Nii kaua, kui ohutunne ei ole aga vähenenud (idanaabri poliitika muutumine), säilib vajadus erilise rahvusliku ühtsuse jaoks, mida saab Eestile pakkuda eestlaste ühine ajalugu märksa jõulisemalt kui solidaarsus agressiivse naaberriigi siin elavate kodanikega, liiatigi, kui need tarbivad sellesama naaberriigi propagandat nende informumis. Seetõttu on sellises geopoliitilises situatsioonis ka raske rahvusluse „tungalt käest panna“, kuivõrd see annaks strateegilise eelise agressiivsele naabrile.

Põhiseaduslik patriotism ei pruugi etniliselt jagunenud ühiskonnas olla sama kergesti rakendatav kui näiteks Saksamaal, kus isegi praegu on sakslaste osakaal üle 90%. Sellega on Eesti Euroopas üsna unikaalses positsioonis, kus Marju Lauristini poolt viidatud Lääne-Euroopa riigid, mis rahvusliku „lillesideme“ asemel kodanikke lepinguliste suhetega seovad, on ühtlasi suures osas monokultuursed.

Käesoleva töö lisa 1 näitab, et Eesti on Euroopa liidus üks väikseima põhirahvuse osakaaluga riike, seejuures tuleks arvesse võtta, et suur osa muulastest elavad agressiivse retoorikaga naaberriigi infoväljas. Seetõttu tuleb arvestada sisejulgeolekupoliitiliste faktoritega, mis Lääne-Euroopas olulist rolli ei mängi.

Viimasena tuleb märkida, et põhiseadusliku patriotismi rakendamine võib alata nii avalikust kui ka kolmandast sektorist. Tegu on ju tegelikult kodanikuidentiteedi muutmisega, mida ei saa seadusega ellu viia, vaid järk-järgult erinevate poliitikatega toetada. Kas või arutelu algus ühiskonnas võib viia ka laiemate muudatusteni riigi elanike arusaamas kodakondsusest, riigist, rahvusest ning nende suhtest sellega.

Eesti põhiseaduse sisemine vastuolu rahvusluse (preambulas rõhutatud järjepidevuse, keeleruumi, ühe rahvuse eelistamise) ning liberalismi vahel (laialdaste vabaduste tagamine) tekitab probleemi ka põhiseadusliku patriotismi rakendamisel. See tähendab aga kompromisse mõlemalt poolt. Võimalik, et Eestil ei lähe vaja ainult põhiseaduslikule patriotismile keskendumist, vaid piisab ka lihtsalt põhiseaduslike printsiipide rõhutamisest. Võimalik, et Eesti individuaalne

õiglustunne tervikuna vajaks tugevdamist, kuid see ei tähenda, et loobuda tuleks rahvustunnetusest identiteedimäärajana.

Rahvuslus ja liberalism ei pruugi üksteist sugugi välistada. Eesti kontekstis on nad juba praegu suhteliselt seotud (põhiseadus nii kutsub üles rahvuselusele, kui ka garanteerib kõigile võrdseid põhiõigusi). Lubades kultuuriautonoomiat ning ka suhteliselt vaba naturalisatsiooni (riigikeele ning põhiseaduse tundmise eeldusel) võivad need ka vabalt koos eksisteerida. Selle ühilduvuse tõestamine jääb aga käesoleva töö raamistikust välja. Kui see on aga võimalik, ei saa välistada ka põhiseaduspatriotismi ja rahvuseluse võrdset rolli riigi kodanikuidenteedi kujundamisel.

Võimalik, et põhiseaduse ümbermõtestamisel oleks kasu Habermasi post-konventsionaalsest mõtteviisist, mis sunnib kodanikku pidevalt enda ümber toimuvat reflekteerima, analüüsima ning sellele vastavalt reageerima.

Tihti samastatakse eestlase identiteeti peamiselt just igipõlise skeptilisuse ning suurepärase kohanemisvõimega. See annaks lootust ka post-konventsionaalse mõtteviisi omaksvõtule ning põhiseadusliku patriotismi aluste aktsepteerimisele. Kuid seda ei saa praegu teha rahvuslust kõrvale jättes, vaid pigem sellega koostöös.

Kokkuvõte

Eesti riik on pärast taasiseseisvumist teinud läbi suurepärase majandusliku arengu, liitunud Euroopa Liidu ning NATOga ning väliselt saavutanud palju, millega mitmed endised Nõukogude Liidu vabariigid veel vaeva näevad. Ühiskondlikult ei ole aga juba 1990. algusest kestnud probleemi – kuidas integreerida ligi kolmandik riigi elanikkonnast, kes ei kuulu põhirahvusesse, edukalt aktiivsesse kodanikkonda – veel lahendatud. 2009. aastal tekkinud ühiskondlik debatt pakkus selleks välja Saksamaa eeskujul põhiseadusliku patriotismi idee.

Selle idee erilisus Eesti jaoks oleks pöördumine herderliku rahvusluse juurest ühtsete põhiseaduslike väärtuste toetamise juurde.

Peale eestimaalaste ühtsuse loomise toetamise aitaks selline lähenemine ka eestluse ümbermõtestamisel. Vältides pidevat vastandumist ning rahvuslike motiivide labastamist läbi poliitilise ärakasutamise, võib see lähenemine pakkuda ka paremat sisekaemust eestluse olemusse.

Pakkudes intellektuaalsemat arutelu Eesti kultuuri ja rahvuse säilimise üle kui must-valge meie-ja-nemad vastandamine, oleks põhiseaduslikul patriotismil ka potentsiaal eestlaste identiteedi tugevdamisel ning vaid sellele rahvusele omaste väärtuste kombinatsiooni (taas)avastamisel.

Lisaks on see, mis toimub Eestis mikrotasandil, ka Euroopa Liidus laiem probleem. Lähitulevikus tuleb üha vananeva elanikkonnaga majandusliidus tegeleda aina kasvava vajadusega immigratsiooni järele ning vastavalt ka integratsiooniprobleemidega, mis on juba praegu piisavalt keerulised. Immigratsioon Kesk-Euroopasse ning Eestisse toimus, nagu Iivi Anna Masso (2011) märkis, samal ajal ning seega oleks Eestis kodanikkonna ühtsuse probleemi lahendamine ilmselt sarnane sama protsessiga Lääne-Euroopas.

Võimalik, et edukas põhiseadusliku patriotismi põhimõtete soosimine Eestis võimaldaks meil ka Euroopas toimuvat paremini mõista ning vastavaid protsesse oma kogemustega toetada.

Justine Lacroix (2002) tõestas, et selliste abstraktsete põhimõtete (nagu põhiseaduslik patriotism) järgmine ei ole kodanikkondadele midagi võõrast, kuna ka erinevad abstraktsed mõisted, nagu vabadusearmastus või poliitiline õiglus, on olnud erinevates ühiskondades juhtivateks jõududeks. Eesti riik peaks väljendama tugevamat õiglustunnet, mis hakkaks tööle ka integratsiooni heaks, kutsudes üles

enesekontrollile ning tugevamale refleksioonile teistest kultuurilistest rahvustest kaaskodanikesse.

See ei välista aga kiindumust rahvuslikul tasemel. Muutumist ei ole vaja ainult riigipoolses suhtumises, vaid ka kõigi eestimaalaste (sh venelaste) identiteet peaks peegeldama liberaaldemokraatlike väärtusi.

Tuleb arvesse võtta Eesti geo- ja julgeolekupoliitilist situatsiooni, mille järgi ei tohiks ühtegi sammu rahvuslusest põhiseadusliku patriotismi suunas teha liiga rutakalt. Eesti olud ei ole võrreldavad Saksamaa või muu Lääne-Euroopaga, mistõttu ei kehti alati samad printsiibid ning võimalused. Eesti peaks küll astuma samme ühiskonna tihedama integreerituse nimel, kuid rahvusluse maha surumine võib olla ebarealistlik ning ka liiga suur julgeolekurisk.

Käesoleva bakalaureusetöö autor leiab, et põhiseaduslik patriotism ei saa kindlasti olla ainus vahend, millega eestimaalaste võrdset osalemist riiklikus elus julgustada, kuid see on üks lahendustest, mida tuleks kaaluda.

Kindlasti oleks kasu põhiseaduslike printsiipide tugevamast esiletoomisest, kuid see ei tohiks aga tähendada rahvusliku identiteedi mahasalgamist või Eesti kultuuri ja rahvuse jätkusuutlikkuse nõrgestamist, vaid pigem eestimaalase ja Eesti kodaniku identiteedi taasmõtestamist ning selle abil Eesti riikluse tugevdamist.

Kasutatud kirjandus

1. BBC veebiportaal (2010) *Merkel says German multicultural society has failed* 17.10.2010 <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-11559451> (loetud 9.03.2012)
2. Blank, Thomas; Schmidt, Peter; Westle Bettina (2001) „Patriotism“ - a Contradiction, a Possibility, or an Empirical Reality? 2001. <ftp://ftp.eng.umd.edu:/home/glue/s/m/smilex3/backup/pub/socy401/Blank-Patriotism-ISSP.pdf> (loetud 10.05.2012)
3. Brown, David (1999) *Are there good and bad nationalisms? Nations and Nationalism* 5 (2), 1999, 281-302. 0
4. Centeno, Miguel Angel (1999) *War and Memories: Symbols of State Nationalism in Latin America* European Review of Latin American and Caribbean Studies 66, June 1999 lk 75-106
5. Eesti keele seletav sõnaraamat (2009) Veebiversioon: <http://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=rahvuslus&F=M>
6. EV Valitsuse veebiportaal (2012) „Määratlemata kodakondsusega isikute arv“ 08.05.2012 <http://valitsus.ee/et/valitsus/tegevusprogramm/loimumine/maaratlemata-kodakondsusega-isikute-arv> (loetud 09.05.2012)
7. Riigi Teataja: Eesti Vabariigi põhiseadus (2004) <https://www.riigiteataja.ee/akt/633949> 06.01.2004 (loetud 10.05.2012)
8. ERR veebiportaal (2012) *Vetik: kodakondsuseadus ei lähe tegeliku eluga kokku* 14.02.2012 <http://uudised.err.ee/index.php?06245880> (loetud 30.04.2012)
9. Habermas, Jürgen (1996) *“Citizenship and National Identity” Between facts and norms: Contributions to a Discourse theory of Law and Democracy* Cambridge, MIT Press
10. Hallik, Klara; Pettai Vello (2002) *Understanding Processes of Ethnic Control: Segmentation, Dependency and Co-optation in Post-communist Estonia* Nations and Nationalism 8 (4), 2002, lk 505-529

11. Hayward, Clarissa Rile (2007), „*Democracy's Identity Problem: Is “Constitutional Patriotism” the Answer?*“ Constellations Volume 14, Issue 2, pages 182–196, June 2007
12. Ingram, Attracta (2009) *Põhiseaduslik patriotism* tõlk. Raili Põldsaar kogumik *Rahvuslus ja Patriotism* lk koost. Eva Piirimäe Tartu, 2009.lk 109-134
13. Lauristin, Marju (2009) *Eesti poliitikat kummitab rahvuslik suletus* 24.10.2009 Postimees <http://arvamus.postimees.ee/179232/marju-lauristin-eesti-poliitikat-kummitab-rahvuslik-suletus/> (loetud 8.03.2012)
14. Lacroix, Justine (2002) *For a European Constitutional Patriotism Nations and Nationalism* *POLITICAL STUDIES: 2002 VOL 50, 944–958*
15. Leitmaa, Dannar (2009) *Eesti venelased tahavad taas kultuuriautonoomiat* 29.12.2009 <http://www.epl.ee/news/eesti/eesti-venelased-tahavad-taas-kultuuriautonoomiat.d?id=51185412> (loetud 4.02.2012)
16. MacIntyre, Alasdair (2009) *Kas patriotism on voorus* tõlk. Juhan Saharov kogumik *Rahvuslus ja Patriotism* lk koost. Eva Piirimäe Tartu, 2009. Lk 57-80
17. Masso, Iivi Anna (2011) *Rahvuslus kui süüdistus* Diplomaatia nr 91 Märts 2011
18. Mälksoo, Lauri (2009) *Põhiseaduspatriotism – kas ka Eesti jaoks?* Vikerkaar nr 10-11/2009
19. Müller, Jan-Werner (2006) *On the origins of constitutional patriotism* Contemporary Political Theory, 2006, 5.
20. Müller, Jan-Werner (2007) *Three Objections to Constitutional Patriotism* Constellations vol 14, no 2 2007 lk 195-206
21. Müller, Jan Werner (2008) *Constitutional patriotism: An introduction* Int J Constitutional Law (2008) 6(1): lk 67-71
22. Petersoo, Pille (2007) *Reconsidering Otherness: Constructing Estonian Identity* Nations and Nationalism 13 (1), 2007, 117–133.
23. Raag, Ilmar (2011) *Eestlastest, kes ehitasid taevani ulatuvat torni (aga ei saanud valmis)* Sirp nr 30, 2011 (19.08.2011)

24. Scruton, Roger (2009) *Rahvuse kaitseks* tõlk. Raili Põldsaar kogumik *Rahvuslus ja Patriotism* lk koost. Eva Piirimäe Tartu, 2009.lk 173-195.
25. Soltan, Karol Edward (2008) *Constitutional patriotism and militant moderation* Int J Constitutional Law (2008) 6(1): 96-116 doi
26. Teder, Indrek (2009) *Ettekanne Riigikogule 2008. aasta tegevusest*, 1.10. 2009 <http://www.riigikogu.ee/?op=steno&stcommand=stenogramm&date=1254380700&pkpkaua=1&paevakord=4902#pk4902> (loetud 3.03.2012)

Lisa 1: Euroopa Liidu liikmesriikide põhirahvuste osakaal

Riik	Põhirahvus (üle 50%)	Osakaal
Belgia	flaamid	58,00%
Läti	lätlased	59,30%
Luxembourg	luksemburglased	63,10%
Eesti	eestlased	68,70%
Küpros	kreeklased	77,00%
Madalmaad	hollandlased	80,70%
Sloveenia	sloveenid	83,10%
Suurbritannia	inglased	83,60%
Bulgaaria	bulgaarlased	83,90%
Leedu	leedukad	84,00%
Slovakkia	slovakid	85,80%
Iirimaa	iirlased	87,40%
Rumeenia	rumeenlased	89,50%
Taani	taanlased	89,50%
Tšehhi	tšehhid	90,40%
Rootsi	rootslased	90,80%
Austria	austerlased	91,10%
Saksamaa	sakslased	91,50%
Itaalia	itaallased	92,00%
Ungari	ungarlased	92,30%
Kreeka	kreeklased	93,00%
Soome	soomlased	93,40%
Malta	maltalased	95,30%
Poola	poolakad	96,70%
Portugal	portugallased	96,87%
Prantsusmaa	prantslased	Andmeid ei koguta
Hispaania	hispaanlased	Andmeid on raske võrrelda

Andmed (v.a. Taani) The CIA World Factbook:

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html>
(loetud 1.05.2012)

Taani: Taani statistikaameti veebileht:

http://www.dst.dk/en/Statistics/focus_on/focus_on_show.aspx?sci=565
(loetud 11.05.2012)

Summary: The Potential of Constitutional Patriotism as a Substitute to Nationalism in Estonia

Since its re-independence in 1991, Estonia has had an immense economic and political success - especially if compared to other ex-soviet states - it has joined NATO and European Union, it is also the only ex-soviet state to adopt the euro currency.

But in society-level, it has one large problem still unsolved. One third of the population - the non-Estonians, mainly Russians - are not well-integrated in the society. 7% of the population are Russian citizens and almost as much do not have any citizenship. As non-citizens, their rights on the highest level - voting - are limited to local councils only, they cannot vote or in Parliamentary elections. Even more, many Russians are primarily influenced by Russian state-media and other info channels, leaving them outcast in Estonian society.

After the Bronze Riots in state's capital Tallinn in 2007 April, where atmosphere of national conflict rose to unprecedented level since the re-independence, a state-wide debate began in Estonia, primarily about how to improve the integration process and how to further avoid such conflicts.

In 2009. Estonian state Ombudsman Indrek Teder reflected, that maybe the best solution to unite the state population as one would be concentrating on the idea of constitutional patriotism instead of nationalism.

"Citizens' connection with their country should be rational and based on proven values, not in irrational nationalism and passion", Indrek Teder said. (Teder 2009)

But constitutional patriotism is also a still a theoretical concept, which means it isn't proven to be the main basis of any state's national identity and should not be as the **only** basis of a nation's identity.

Estonia cannot be compared to other states that are sometimes brought out as examples of implementing constitutional patriotism (Germany, USA), simply because of our unique geopolitical issues. It might be said that Estonia must be in constant defense position, as long as its neighbor state Russia is politically aggressive and anti-liberal. Nationalism, which was contraindicated to German identity because of their difficult history of its improper use, is preferable in

Estonia's position, considering our history of its (Estonian nationalism's) suppression by our neighboring nation. Its removal from the core of citizens' identity would be unrealistic, not to say a security risk.

This paper explains that constitutional patriotism has many valuable arguments that should be or already are part of Estonian citizens' identity such as attachment to liberal democracy, equality of all men, etc. Also, it is found that universal constitutional values should be more stressed in Estonian society, but that does not mean abandoning nationalism, just equilibrating it.

Toomas Aasmäe